

Kun sivistyksen pidäkkeet murtuvat

Seksuaalisen väkivallan uutisointia on tutkittu hyvin vähän, Suomessa ei lainkaan ennen maaliskuussa 2000 jättämäni viestinnän pro gradu -tutkielmaa (ks. Mäkelä 2000). Tämä ei sinänsä hämmästyttä; seksuaalisen väkivallan tutkimus Suomessa on saanut alkunsa vähitellen 1980-luvulta alkaen ja on alkanut voimistua vasta 1990-luvun loppupuolelta lähtien (ks. esim. Ronkainen 1998). Naisiin kohdistuvan väkivallan uutisoinnin tutkimukselle suomalainen tiedeyhteisö ei kuitenkaan vielä ole lämmennyt. Tämä artikkeli käsittelee raiskausjutuista tekemääni diskursiianalyysia kahden aineistoesimerkin kautta.¹

Seksuaalisen väkivallan uutisointia on tutkittu hyvin vähän niin Suomessa kuin muualla maailmassa. Aihe on eräänlainen ideologinen katvealue, joka paljastaa piileviä ennakkoluuloja. Artikkelin mukaan media kyseenalaistaa helposti uhrin syyttömyyden raiskaus uutisissa, toisin kuin muiden väkivaltarikosten uutisoinnissa. Artikkelini analysoi esimerkiksi kahta Helsingin Sanomien raiskausta koskevaa juttua. Tekstit ovat osa laajempaa aineistoa, jota kirjoittaja on käsitellyt Helsingin yliopiston viestinnän laitokselle tekemässään pro gradu -tutkimuksessa.

Seksuaalisen väkivallan uutisointia on tutkittu niukasti myös muualla maailmassa. Muutamaa suppeampaa artikkelia lukuun ottamatta alueelta on olemassa yksi amerikkalainen ja yksi brittiläinen tutkimus: Keith Soothillin ja Sylvia Walbyn *Sex Crime in the News* (1991) sekä Helen Benedictin *Virgin or Vamp: How the Press Covers Sex Crimes* (1992). Tutkimuksen mielenkiinto sek-

suaalista väkivaltaa kohtaan on kuitenkin selvästi kasvussa, sillä siitä valmistellaan Iso-Britanniassa ainakin kahta väitöskirjaa: Cynthia Carter (ks. 1997) Cardiffin yliopistoon, Walesiin ja Chris Greer Queen's University of Belfastiin, Pohjois-Irlantiin. Laajemmin naisiin kohdistuvan väkivallan uutisointia on tutkinut amerikkalainen Marian Meyers (1994, 1997).

Seksuaalinen väkivalta on eräänlainen ideologinen katvealue, mikä tekee siitä tutkimuskohteena kiehtovan. Raiskaus on yhtäältä paheksuttu rikos, jolle vaaditaan rangaistuksia ja jonka tekijät joutuvat kollektiivisen halveksunnan kohteeksi. Toisaalta kutakin tapausta ja sen aiheuttamia reaktioita tarkasteltaessa nousee pintaan ennakoasenteita. Syyllisyys ei olekaan jakamattomasti rikollisen, kuten muissa rikoksissa, varsinkaan mikäli osapuolet tuntevat toisensa tai uhri on jollakin muulla tapaa "saattanut itsensä alttiiksi". Raiskauksista annetaan myös vain harvoin vankeusrangaistuksia, ja ne ovat melko alhaisia.

Oma lähestymistapani viestinnän tutkimukseen ja kieleen on diskursiianalyysivaikutteinen: sosiaalista todellisuutta tuotetaan ja uusinnetaan kieltä käyttämällä. Kielenkäyttö on myös vallankäyttöä. Arkielämässä vallankäytön käytännöt eivät ole näkyviä, mutta esimerkiksi diskursiianalyysilla päästään lähemmäksi il-

miöiden ydintä ja voidaan tehdä havaintoja neutraalilta kuulostavien puhetapojen ideologisesta luonteesta. Edellä kuvaamastani ristiriitaisesta suhtautumisesta seksuaalisen väkivallan yksittäistapauksiin voi siten johtaa oletuksen, että siitä kertovat jutut eivät ole neutraaleja eivätkä representoi uhria samalla tavalla uhrina kuin esimerkiksi pahoinpitelyjutuissa.

Amerikkalaisten ja englantilaisten seksuaalisen väkivallan uutisoinnin tutkijoiden lähtökohta on samankaltainen. Brittilehtiä tutkineet Keith Soothill ja Sylvia Walby (1991) toteavat ihmisten yleensä paheksuvan seksuaalirikollisia. Kuitenkin vain harvoja rangaistaan, eli yhteiskunta toimii tässä joko tehottomasti tai ristiriitaisesti. He kysyvätkin, miten sanomalehtien populaari diskurssi "neuvottelee" tämän ristiriidan. Amerikkalainen Helen Benedict (1992) esittää, että media sekä heijastaa että muokkaa yleistä mielipidettä. Esimerkiksi seksuaalirikoksia käsittelevät tekstit ovat suorassa yhteydessä yleisön käsityksiin niistä. Keskustellessaan raiskaustapauksista tasa-arvoa muilla alueilla kannattavat ihmiset paljastavat alistuneisuutensa seksistiselle patriarkaatile ja naisten sekä miesten käyttäytymistä säätelevälle kaksinaismoraalille.

Hahmotan seksuaalista väkivaltaa ilmiönä 1970-luvun Yhdysvalloissa alkunsa saaneen feministisen teorian kautta. Se näkee seksuaalisen väkivallan yhteiskuntarakenteiden tuottamana ilmiönä, ei yksilöllisenä psykopatologiana (Brownmiller 1975, Griffin 1971, Russell 1975, 1982, Estrich 1987, MacKinnon 1983, 1987). Tällöin on perusteltua sulkea tarkastelun ulkopuolelle lapsiin kohdistuva seksuaalinen väkivalta, jossa syyllisyydestä vallitsee yhteiskunnassa eli enkoodaajien ja dekodeaajien keskuudessa selkeämpi konsensus (esim. Söderlund 1999).

Oman tutkimukseni kohteet poimin valtalehdestä, Helsingin Sanomista. Työni kannalta funktionaalisen diskurssianalyysin variantin olen askarrellut Jokisen, Juhilan ja Suonisen Diskurssianalyysin aakkosista (1993) sekä Norman Faircloughin teoksesta *Miten media puhuu* (1997). Näiden kahden "väljän teoreettis-metodologisen viitekehyksen" (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993b, 17) sovelluksen lisäksi katsoin tarpeelliseksi käyttää muutamia kriittisen lingvistiikan keinoja. Kiinnitin huomiota mm. raiskata-verbin aktiivi- ja passiivimuotojen käyttöön ja Suomen kielen perussanakirjan avulla sanojen semanttisiin merkityksiin. Sovelsin myös Katariina Wartiovaaran (1991) Tupolev-keskustelun analyysin metodologista antia. Feministisen teorian soveltajana minua kiinnosti myös sukupuolen representaatio.

Diskurssin käsitteellä on lukuisia kilpailevia merkityksiä tiedeyhteisössä. Tässä työssä käytän diskurssin käsitettä synonyymina puhetavalle.

Rikos poikkeavuuden määrittäjänä

Koska seksuaalisen väkivallan uutisointia on tutkittu niin vähän, lähdin etsimään laajempaa teoreettista viitekehystä työlleni rikosuutisoinnista yleensä. Stuart Hallin työryhmän teos *Policing the Crisis* vuodelta 1978 on edelleen merkittävin väkivaltarikosten uutisointia käsittelevä viestinnän tutkimus (lukuunottamatta 1990-luvun feminististä tutkimusta). Hallin jälkeen aihetta ovat tutkineet Shelley & Ahskins (1981), Jack Katz (1987) sekä Philip Schlesinger ja Howard Tumber (1994). Ainoa pohjoismainen tutkimus on Peter Dahlgrenin analyysi ruotsalaisesta lehdistöstä vuodelta 1987. Kriminologian puolella rikosuutisointia on tutkittu enemmän, mm. Ericson et al. (1987, 1989, 1991), Roy Lotz (1991) sekä Steven Chermak (1995). Koska raiskaukseen suhtautuminen on ristiriitaista ja erityisesti syyllisyys vähemmän ja kamatonta kuin muiden väkivaltarikosten uutisoinnissa, on mielestäni rikosuutisoinnin teorian tarkastelu välttämätöntä ilmiön ymmärtämiseksi ja selittämiseksi.

Stuart Hallin työryhmän (Hall ym. 1978) mukaan uutisten instituutio pitää yllä oletusta yhteiskunnan konsensuksesta. Uutisia ovat tämän konsensuksen rikkovat asiat. Rikollisuus on yksi konsensusyhteiskunnan kielteisistä puolista. Konsensusyhteiskunnassa rajan hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän välillä määrää laki. Lainrikkajien kiinniotosta ja rankaisemisesta muodostuu täten yhteisön arvojen ja suvaitsevaisuuden rajojen "dramaattinen symbolinen osoitus" (*dramatic symbolic reassertion*). Rikosuutinen on "moderni moraliteetti, jossa yhteiskunnan vartijat – poliisi ja oikeuslaitos – heittävät 'paholaisen' leirin ulkopuolelle sekä symbolisesti että fyysisesti." (Emt., 66.)

Stuart Hallin työryhmä selittää väkivallan ja erityisesti murhan dominanssia rikosuutisoinnissa yhtäältä uutistuotannon rakenteen ja rutiinien perusteella sekä toisaalta väkivallan äärimmäisellä intimitteettiä loukkaavalla luonteella, joka antaa sille erityisen uutisarvon. Väkivaltalla on äärimmäinen rikos omaisuutta ja valtiota vastaan ja edustaa täten perinpohjaista rikkoutumista yhteiskuntajärjestyksessä. Se on yksi yhteiskunnan raja-alueista, jota voi käyttää legitimiin ainoastaan valtio. Muut siihen turvautuvat sulkevat itsensä yhteisön ulkopuolelle. Henkilöön kohdistuvista rikoksista murha on vakavin. Sen ohittaa ainoastaan poliisin, lain toimeenpanovallan edustajan murha.² (Emt., 67-68.)

Toinen rikos poikkeavuutena -koulukunnan edustaja (nimitys on peräisin Marian Meyersilta, 1997) Jack Katz (1987) ottaa teoreettiseksi lähtökohdakseen Emile Durkheimin käsityksen poikkeavuuden ja poikkeavien representaatiosta normien määrittelijänä. Rikosuutisten seuraaminen on kollektiivinen, rituaalinen kokemus, koska se mahdollistaa yhteisöllisen reaktion poikkeavuutta vastaan. Katz näkee rikollisuuden välttämättömänä yhteiskunnan itsemäärittämiselle. Rikosuutisten seuraaminen ilmentää ihmisten halua määrittää yhteiskunnallista positiotaan ja identiteettiään. Ne helpottavat yhteisön koherenssin ylläpitoa.

Raiskaus ja mielikuvat siitä

Yleisin mielikuva raiskauksesta vastaa ns. päällekkäusraiskauksen stereotyyppiä: suunnitelmallinen psykopaatti tai seksuaalisesti turhautunut, hetken mielijohdeesta toimiva mies hyökkää öisellä kadulla tuntemattoman naisen kimppuun ja tekee tälle väkivaltaa (esim. Estrich 1987; Benedict 1992; Muehlenhard, Danoff-Burg & Powch 1996). Tämä ei ole pelkästään kadunmiesten mielikuva. Esimerkiksi Kathryn Ryan tutki vuonna 1988 amerikkalaisten psykologian (sic) opiskelijoiden mielikuvaa raiskauksesta ja vertasi sitä mielikuvaan viettelytapauksesta. Näitä mielikuvia ta-

pahtumaketjuista opiskelijat kuvasivat yksityiskohtaisesti ns. skripteillä, käsikirjoituksilla. Lähes kaikki skriptit kuvasivat päällekkäistä tapausta. (1988.)

Tällä käsityksellä ei ole mitään tekemistä todellisuuden kanssa. Raiskauksen uhriksi joudutaan yleensä (uhrin tai tekijän) kotona. Uhri ja tekijä tuntevat toisensa. (Raijas et al. 1999.) Suurimmassa osassa tapauksia he ovat parisuhteessa (esim. Polari 1994a). Poliisin raikkaajatilastoissa on myös kaiken ikäisiä miehiä (Poliisin tietoon tullut rikollisuus 1998, 86).

Raiskaus ei ole myöskään harvinainen rikos: Kossin, Dineron, Seibelin & Coxin kyselytutkimus amerikkalaisilla kampuksilla osoitti 15 %:n college-opiskelijoista joutuneen raiskauksen uhriksi (1988). Diana Russellin (1982) tekemässä haastattelututkimuksessa 14 % 930 haastatellusta naimisissa olevasta naisesta oli joutunut aviopuolisonsa raiskaamaksi. Russellin tutkimuksessa sekä raikkaajat että uhrin edustajat tasaisesti kaikkia yhteiskuntaluokkia eli koulutus-, ammatti- ja tuloryhmiä. Tuloksia ei voi yleistää Suomeen. Naisia kohdistuvaa väkivaltaa tutkineet Heiskanen ja Piispa ovat kuitenkin osoittaneet sen täälläkin kaikkien kerrostumien ongelmaksi (Heiskanen & Piispa 1996, Piispa & Heiskanen 2000).

Media kuitenkin rakentaa juuri tämän stereotyypin mukaista kuvaa raiskauksista. Myös raikkaajat esitetään stereotyyppinä – himoraiskaajina, jotka ovat vaarallisia, väkivaltaisia, ehdottoman poikkeavia ja häiriintyneitä rikollisia. Media kyseenalaistaa usein – joko eksplisiittisesti tai implisiittisesti – uhrin kieltäytymisen ja sekoittaa raiskauksen sukupuoliseen kanssakäymiseen. Erottava tekijähän on molempipuolinen suostumus. Suostumus-väitteen lisäksi tyyppillistä on syyttää uhria tapahtuneesta kyseenalaistamalla hänen oikeutensa olla kyseisessä paikassa kyseiseen aikaan. Tämä paljastaa käsityksen naisten ja miesten erilaisista vapauksista ja revireistä. (Soothill & Walby 1991, Benedict 1992.)

Seksuaalista väkivaltaa käsittelevä journalismi etsii myös tyyppillisesti syytä väärästä paikasta. Raiskausta tarkastellaan lähes poikkeuksetta tiettyjen yksilöiden – poikkeavien miesten tai väärässä paikassa väärään aikaan olevien naisten – ongelmana. (Soothill & Walby 1991, Benedict 1992.)

Tutkimusaineisto

Olen tutkinut diskursianalyysin avulla 16 Helsingin Sanomien vuosina 1996-1999 julkaisemaa raiskaus uutista. Kokosin aineistoni Helsingin Sanomien verkkoliitteen arkistosta. Verkkoliitteen toimituspäällikön Mika Pippurin mukaan yli 90 % kaikista jutuista ja kaikki yksipalstaista suuremmat uutisjutut päätyvät verkkoliitteeseen ja siirtyvät näin myös arkistoon. Pienet kotimaan rikosuutiset jäävät kuitenkin usein viemättä verkkoliitteeseen, joten kolmen vuoden aikana julkaistuista pienistä raiskaus uutisista haaviini tarttui vain osa.

Aineisto on etsitty uutisarkistosta hakusanoilla raiskaus, väkisinmakaaminen, seksuaalirikos, tuomio, siveellisyysrikos, raikkaaja sekä seksuaalinen väkivalta. Koska hakusanat tuottivat arkistosta kaikki jutut, joissa kyseinen sana esiintyy, karsin heti alussa pois osan jutuista seuraavin kriteerein:

- 1) Jutun tulee käsitellä aikuisiin naisiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa.
- 2) Jutun tulee käsitellä Suomea.
- 3) Jutun tulee käsitellä yksittäistä raiskaustapausta, raiskausta ilmiönä tai oikeudenkäyntiä. (Rajasin ulkopuolelle sekä lainsäädäntöä ja sen muutoksia käsittelevän keskustelun että sellaiset kirjoitukset, jotka käsittelevät lainsäädäntöä yhden esimerkitapauksen kautta tai rinnalla.)
- 4) Ulkopuolelle jäivät myös jutut, joissa esiintyy ohimennen yksi hakusanoista mutta jotka käsittelevät varsinaisesti jotain muuta.

Näillä perustein analysoitavia juttuja kertyi 16. Tyypillisiä raiskauksesta kertovia pikku-uutisia oli aineistossani seitsemän. Ne kuvasivat yksittäisiä, stereotyyppisiä raiskaustapauksia. Jutuista kuudessa uhri ja tekijä olivat toisilleen tuntemattomia, raiskaus tapahtui ulkona tai autossa, poliisi joutui jäljittämään tekijää ja pyysi tähän yleisön apua. Kaksi tapauksista oli joukkoraiskauksia, kolmannessa oli avunantajana mukana nainen joka osallistui muuhun pahoinpitelyyn.

Toinen ryhmä olivat raiskausta yleisesti käsittelevät jutut, kuten ns. pelon maantieteestä väitelleen Hille Koskelan kolumni valvontakameroista, turvallisuudesta ja naisten peloista, uutinen raiskausten oikeuslääketieteelliseen tutkimukseen tarkoitusta testivälinepakkauksesta ("seksipakkaus") sekä 30.11.1997 ilmestynyt "pikkujoulujuttu", joka varoitti pikkujouluajan tavallisista useammin tapahtuvista raiskauksista mm. toteamalla, että "*humalasta ei kannata rohkaistua vaan valpastua vaaran varalle*". Kolme jutuista toisti stereotyyppistä kuvaa raiskauksesta pimeiden puistojen tapahtumana, jonka voi ehkäistä raittiudella ja reippaalla huumorisella.

Omaksi kokonaisuudekseen erittelin kolme 28.6.1999 ilmestynyttä juttua ja samasta aiheesta jatkavan kolumnin 5.7.1999. Tästä kokonaisuudesta ovat myös tämän artikkelin esimerkkijutut. Päivän uutinen oli raportti raiskauskriisikeskus Tukinaisen työstä vuosina 1993-1998. Kärki kertoi seksuaalisen väkivallan tapahtuvan yleensä tuttujen välillä ja jommankumman kotona. Sen jälkeen jutussa haastateltiin Tukinaisen toiminnanjohtajaa Kristiina Valkamaa. Toinen rinnakkaisjutuista oli otsikoitu paljonpuhuvasti "*Viina on mukana lähes kaikissa raiskauksissa. - Poliisi kehottaa naisia varomaan yöllä humalassa toikkarointia.*" (1. esimerkkijuttu). Kliimaksin tarjosi kolmas, tietoisikuluonteinen juttu, otsikoitu "*Faktat. Näin torjut raiskausta.*" Helsingin Sanomien neuvoja olivat mm.: "*Älä lähde yksin humalassa hoi- pertelemaan.*" ja "*Kun tulet kotiin, sytytä valot rappukäytävään.*" Viikkoa myöhemmin aiheesta julkaistiin pääkirjoitustoimittaja Arja Leppäsen kirjoitus "*Miehiäkin sietää varoittaa*" (2. esimerkkijuttu).

"Kun sivistyksen pidäkkeet murtuvat"

Tutkimusaineistostani nousi esiin muutama dominoiva puhetapa, jotka useimmissa jutuissakin saivat hegemonisen aseman. Nimesin nämä *todellinen raiskaus- ja seksismipuhetavoiksi*. Muita puhetapoja olivat pelottelu-, syyllistämis-, rikos- ja todistepuhetavat. Kaksi jälkimmäistä olivat sisällöltään niin yhteneväisiä todellinen raiskaus -puhetavan kanssa, että katsoin niiden olevan sille alisteisia.

Todellinen raiskaus -puhetavan tunnusomaisin piirre on tapausten hierarkkinen kahtiajako ns. oikeisiin, varsinaisiin tapauksiin ja ei-vakavasti otettaviin väärinymmäryksiin. Se vahvistaa vallitsevaa päällekkäusraiskauksen stereotyyppiä ja tukee ajatusta raiskaajista Toisen edustajina.

Seksismipuhetapa on tavallaan todellinen raiskaus -puhetavan toinen puoli. Molemmat edustavat ja tukevat samaa ideologiaa ja ikään kuin paikkaavat toisiaan: seksismipuhetapaan putoavat yleensä ne jutut, jotka eivät täytä todellinen raiskaus -puhetavan ehtoja. Seksismipuhetapaa leimaa implisiittinen näkemys raiskauksesta seksuaalisena toimintana ja kokemuksena, vastaparina varsinaisille, väkivaltaisille seksuaalirikoksille. Puhetavalle on ominaista myös puutteellinen lähdekritiikki, poleemisuus ja puhekieliset ilmaisut. Seksististä näistä journalistisista "tyylikeinoista" tekee valinta käyttää niitä vain raiskauksen uhreista eli naisista puhuttaessa. Näiden kahden hegemonisen puhetavan suhde toisiinsa on moniulotteinen, sillä yhtäältä ne edustavat samaa näkemystä; saman ideologian kahta eri puolta. Ne esimerkiksi representoivat sukupuolen lähes identtisesti. Toisaalta nä-

mä kaksi puhetapaa ovat selvästi erilliset; sekä kategorisesti eli yleisesti että aineistossa eli erityisesti.

Diskurssien nimeämisen näen subjektiivisena. Nimet ovat enemmän koodeja kuin merkityksen kantajia; nimi ei ole *signifié* vaan *signifiant*. Diskurssianalyysin tuloksia esitellessä puhetapojen nimet eivät ole olennaisia vaan niiden sisältö. Todellinen raiskaus -puhetavan nimesin sen hallitsevan dikotomian mukaan. Seksismidiskurssia kutsuin ensin seksipuhetavaksi. Se kumpusi aineistosta implisiittisesti esiin nousevasta näkemyksestä raiskauksesta seksinä enemmän kuin väkivaltana. Päädyin laajentamaan puhetapaa ja muuttamaan sen nimeä, sillä yhdistin tähän puhetapaan myös kevyen suhtautumisen raiskaukseen.

Esittelen näitä kahta hegemonista puhetapaa kahden aineistoni jutun esimerkkien avulla. Molemmat esittelevät raiskausta yleisesti ilmiönä. Kuten kyseisten diskurssien nimeämisestä hegemonisiksi voi päätellä, ne esiintyvät hallitsevina näissäkin jutuissa. Suhteessa muuhun aineistoon valitsemani esimerkit ovat hyvin hedelemällisiä diskurssianalyysin kannalta. Tämä johtuu myös niiden pituudesta; toinen on pituudeltaan 26 ja toinen 36 virkettä. Ne ovat myös puhtaita pikku-uutisia paljastavampia. Näissä pitkissä jutuissa journalistinen retoriikka ja argumentaatio pääsevät myös valloilleen. Ne ovat diskurssianalyttikolle herkkupaloja, koska niissä esitetään syitä ja selityksiä. Seitsemän virkkeen pikku-uutisissa paljastuu muita mielenkiintoisia seikkoja raiskauksista, kuten raiskaaja-sanan stigmaattinen kaihittaminen ja mieltymys käyttää raiskata-verbistä passiivi-, ei aktiivimuotoa.

Ensimmäinen esimerkkijuttu on otsikoitu näyttävästi: *”Viina on mukana lähes kaikissa raiskauksissa”* (HS. 28.6.99). Siinä on haastateltu poliisia, joka antaa naisille neuvoja raiskatuksi tulemisen välttämiseksi. Toinen on Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittaja Arja Leppäsen Merkintöjä-palstan kirjoitus *”Miehiäkin sietää varoittaa”* (HS. 5.7.99). Siinä Leppänen esittää ensin leikkimielisesti, että naisten pitää ilmeisesti ryhtyä välttämään oloja, joissa voi tulla raiskatuksi: lenkkipolkuja, metsäteitä, hämärän aikaa. Miehet kun raiskaavat silloin, kun sivistyksen pidäkkeet murtuvat. Leppänen kuitenkin pyörittää leikinlaskunsa ja toteaa, että vain harvat miehet sittenkään raiskaavat, että useimmat katoavat tekoaan ja että miesten enemmistö paheksuu raiskaamista syvästi.

Todellinen raiskaus -puhetapa

Todellinen raiskaus -puhetapa paljastaa jo nimessään perusajatuksensa eli raiskausten hierarkkisen jakautumisen tapauksiin, joissa rikoksen tunnusmerkit eivät täyty tai joista on vain niukasti fyysisiä todisteita (näitä tapauksia kuvataan usein seksismipuhetavalla) sekä ns. oikeisiin tai todellisiin raiskauksiin, jotka täyttävät stereotyyppien ehdot ja jotka voidaan siten esittää vaihtoehdottomasti rikoksina. Useimmiten erottelu on implisiittinen. Todellinen raiskaus -puhetavan dominoimat tekstit representoivat yleensä päällekkäusraiskauksia stereotyyppinä, kyseenalaistamattomasti ja vaihtoehdottomasti. Puhetavan logiikan mukaan on siis olemassa raiskauksia, jotka eivät ole rikoksia. Se myös torjuu vaihtoehtoiset näkemykset raiskauksesta, ja hyvin tehokkaasti.

Ensimmäisessä, viinan ja raiskauksien yhteyttä käsittelevässä esimerkkijutussa puhetapa ilmenee seuraavasti:

1. virke: *”Kunpa naiset huolehtisivat yhtä hyvin itsestään kuin kännykästä ja käsilaikusta, huokaavat raiskauksia ja muita seksuaalirikoksia tutkivat poliisit.”* Tässä kontekstissa *”muut seksuaalirikokset”* viittaavat nimenomaan näihin ei-varsinaisiin tapauksiin, jotka siis eivät ole rikoksia. Tämä näkyy jutun jatkossa, joka tekee kategorisen jaon. Teoriassa *”muut seksuaalirikokset”* voisivat toki viitata esi-

merkiksi lasten hyväksikäyttöön, mutta se olisi epäjohdonmukaista, koska asiaa ei mainita tekstissä muualla.

33. virke asemoi tavalliset miehet ja "himoraiskaajat" vastakkain. (NB: sanan *himoraiskaaja* seksuaalinen konnotaatio!) Suurin osa raiskaajista on normaaleja miehiä mutta todellisia raiskaajia ovat ne, jotka joutuvat vankilaan. Normaalit miehet nimittäin "syyllistyvät raiskaukseen" (NB: subjektia passivoiva, lieventävä ilmaisu) mutta tahattomasti, humalassa, väärinymmärryksen seurauksena.

Toisen jutun kuva a) miehistä ja b) raiskaajista on puhdasta todellinen raiskaus-puhetapaa. Alussa oletetaan lukijan ymmärtävän raiskaukset päällekkäistä-pauksiksi (1. virke: "olot, joissa voi joutua raiskatuksi") ja raiskaajat väkivaltaisiksi stereotyypeiksi. Tämän intertekstuaalisen konsensuksen juttu sitten ensin kumoaa: useimmat raiskaukset tapahtuvat kotona (9. virke), tilaisuus tekee raiskaajan (virkkeet 12-14), intohimo murtaa sivistyksen pidäkkeet (12. virke). Kuitenkin raiskaajia on vähän ja he saavat kovia rangaistuksia. Ja suurin osa miehistä, myös "*muuten hulltioista ja jopa rikollisista*" (15. virke), inhoaa ja tuomitsee juuri raiskaajat. Raiskaajien stereotyyppi kiepahtaa lopulta alkuoletuksessa esitettyyn tai ainakin hyvin lähelle sitä: välillä tilaisuus tekee varkaan mutta lopulta kaikki joutuvat vankilaan. Osalle raiskaajista teko on järkyttävä yllätys, mutta enemmistö vähättelee sitä ja syyttää tapahtuneesta uhria. Tuomioita annetaan paljon, ja ne ovat pitkiä. Raiskaaja joutuu häpeään, joka on sietämätön. Ja mitään ehdottoman suunnitelmallisia, häijyjä ja väkivaltaisia seksuaalirikollisia ei ole olemassakaan, sillä nämä harvatkin toimivat vain sivistyksen pidäkkeiden murruttua.

Välttämätön väkivalta

Todellinen raiskaus-puhetapa edellyttää toteutuakseen yleensä myös muuta väkivaltaa. Tämä näkyy esimerkiksi 1. jutun virkkeessä 15: "*Ulkoiset väkivallan merkit ovat selvä näyttö raiskauksesta.*" Vastaavasti seksismipuhetapa monissa jutuissa vahvistuu, kun muusta väkivallasta ei ole mainintaa.

Toisessa jutussa puhetapa määrittyy raiskaajan kautta. Tämä juttu tuokin optimaalisesti esiin merkityssysteemin ideologiset seuraukset: On olemassa tavallisia miehiä/raiskaajia ja himoraiskaajia; 'me' ja 'Ne'. Vain Ne raiskaavat oikeasti, emme me kunnan miehet. Ne ovat väkivaltaisia ja aggressiivisia, vähättelevät tekoaan ja syyttävät uhria. Niiden tekemä rikos on törkeä loukkaus naista kohtaan ja naisen alistamista, jota kaikki normaalit ihmiset ja miehet paheksuvat.

Raiskaus määritellään myös ainutlaatuisiksi rikokseksi. Mutta ainutlaatuisuuden tuottaa alhainen ilmoitus- ja selvitysprosentti, ei uhrin ja tekijän lähes 100-prosenttisesti vakioitu sukupuoli.

Seksismipuhetapa

Aineistoni toisen hegemonisen puhetavan nimesin seksismipuhetavaksi. Yhdistin tähän puhetapaan myös kevyen suhtautumisen raiskaukseen, joka ilmenee selvimmin puhekielisyysenä ja epäasiallisena puhetapana käsiteltäessä raiskausta ja sen uhreja. Myös olematon lähdekritiikki ja voimakkaidenkin väitteiden esittäminen ilman perusteluita ilmentävät seksismipuhetapaa, sillä niitä esiintyy eniten uhreja kielteisesti ja raiskausta köykäisesti representoivissa tekstipätkissä.

Harva toimittaja tai älymystöön mielellään samaistuva myöntäisi pitävänsä raiskausta seksinä. Tämä näkemys nousee silti väistämättä esiin aineistostani. Paikoin se on eksplisiittistä ja räikeää. Useimmiten se käy kuitenkin ilmi yksityiskohdista ja merkityksettömältä vaikuttavissa valinnoissa.

Ensimmäisessä esimerkkitutustani seksismipuhetapa on hegemoninen. Näke-

mys raiskauksesta seksuaalisena toimintana ilmaistaan melko eksplisiittisesti: *”Miesten ja naisten erilaisuus on edelleen tosiseikka, jota ei pidä unohtaa. Nainen kaipaa juttuseuraa, mies haluaa seksikumppanin. Humalassa viestit haluista ja toiveista menevät helposti ristikkäin. Kun mies käyttää sukupuolilyhteyteen päästäkseen väkivaltaa tai uhkaa sillä, kyseessä on raiskaus.”* (Virkkeet 28-31.) Raiskaajat etsivät siis seksiseuraa, eivätkä heidän motiivinsa ole väkivaltaiset. Raiskaus on jotakin vähäpätöistä, helposti tapahtuva väärinymmärrys, johon molemmat osapuolet ovat yhtä ”syyllisiä” ja jota sen vuoksi ei tarvitse ottaa vakavasti. Raiskauksen suurin ja selkein syy on sukupuolten välinen ero, joka ilmenee mm. miehen voimakkaammassa sukupuolivietissä. Raiskaaminen on luonnollista, eräänlainen jatke tavanomaisille soidinmenoille. Miesten aggressiivinen ja seksihakuinen käytäytyminen törmää naisten naiiviin hyväuskoisuuteen ja keskustelunhaluun.

Ensimmäinen juttu on myös kouluseimerkki seksismi- ja todellinen raiskaus -puhetapojen hegemonisesta rinnakkaiselosta. Sukupuolen representaation lisäksi tämä näkyy jutun sisäisessä ristiriidassa. Jutun konteksti on toki väkivaltarikos ja sen selvittäminen. Mutta kontekstin väkivaltaviittaukset koskevat vain todellinen raiskaus -puhetavan raiskauksiksi legitimoimia tapauksia. Tässähän tämä muu väkivalta puuttuu muista kuin selkeistä todellinen raiskaus -puhetavan mukaisista jutuista. Seksismipuhetapaa edustaa tapaa esittää asiat niin, etteivät kaikki tapaukset ole raiskauksia: *”Poliisin mukaan väkivaltaisia himoraiskaajia on vain pieni osa raiskauksiin syyllistyvistä. Himoraiskaajat syyllistyvät rikoksiin kerta toisensa jälkeen ja uusivat tekonsa pian vankilasta päästyään. Useimmiten raiskaukseen syyllistynyt on humalassa ja katu tekoaan jälkeenpäin. Tolkutonkaan humalalla ei silti lievennä teon rikosoikeudellisia seurauksia.”* (Virkkeet 33-36.) Kun mies siis käyttää väkivaltaa päästäkseen sukupuolilyhteyteen, on kyseessä raiskaus. Tällaiset miehet eivät kuitenkaan ole

- a) väkivaltaisia (virke 33) eivätkä
- b) raiskaajia (virkkeet 33-34) vaan
- c) humalassa (virke 35) ja
- d) useimmiten jälkikäteen katuvaaisia (virke 35; ainakin kiinnijääneet!).

Kyseessä ei siis ole raiskaus vaan väärinymmärrys, seksuaalinen tapahtuma. Tämä väkivallan representaatio tuskin saisi kannatusta muita rikoksia määriteltäessä.

Toisessa jutussa näkemys raiskauksesta ensisijaisesti seksinä tulee ilmi mm. 12. virkkeessä: *”Vaihteeksi voitaisiin ryhtyä varoittelemaan miehiä saattamasta itseään tilanteisiin, joissa halu raiskata murtaa sivistyksen pidäkkeet.”* Mikäli halua raiskata ei nähtäisi seksuaaliseksi toiminnoksi vaan motiiveiltaan voimakkaasti väkivaltaiseksi, sen tuskin voitaisiin ajatella ”murtavan sivistyksen pidäkkeet”. Esimerkiksi lause *”...halu ajaa Länsiväylää 200 kilometrin tuntivauhdilla murtaa sivistyksen pidäkkeet”* kuulostaa aivan toiselta. Seksismipuhetapaa vahvistaa vielä halu nimenomaan raiskata, ei halu yleensä. Tässähän sillä ei viitata haluun olla ensisijaisesti väkivaltainen. Virkkeessä 20 raiskaus määritellään *”aggressiiviseksi seksiksi”*, joka myös aiheuttaa riippuvuutta. Seksismipuhetapaan sopii myös jutun esittämä parannuskeino: seksuaalirikollisille järjestetty vieroitusohjelma, jota ollaan aloittamassa eräässä vankilassa. Tämä toteuttaa loistavasti myös todellinen raiskaus -puhetavan kuvaa raiskaajista jonain Meihin kuulumattomana. Tällainen ratkaisukeinohan ei millään tavalla uhkaa vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä.

”Poliisi kehottaa naisia varomaan yöllä humalassa toikkarointia.”

Aineistoa analysoidessani huomasin yllätyksekseni sellaisia puhekielisiä, jopa humorismia tavoittelevia – ja siten väkivaltarikosten yhteydessä mauttomia – ilmaisuja, joiden esiintyminen muista väkivaltarikoksista kertovissa uutisissa olisi

osoittanut huonoa makua. Näistäkin ilmaisuista suurin osa kuvasi rikoksen uhria eli naispuolista osapuolta.

Esimerkiksi 1. jutussa on jo otsikossa valittu käyttää puhekielistä sanaa "viina" esimerkiksi "alkoholin" sijasta: *"Viina on mukana lähes kaikissa raiskauksissa."* (Huomionarvoista on myös, että juttu huomauttaa uhrin eli naisen humalatilasta suorasti seitsemän kertaa (väliotsikko 1 ja virkkeet 1,2,3,5,6,8) ja epäsuorasti kolmasti (otsikko sekä virkkeet 4 ja 7) mutta tekijän eli miehen alkoholinkäytöstä vain kerran (35. virke). Juttu tarjoaa myös eksplisiittisen ratkaisun raiskausten poistamiseen: naisten pitää käyttää vähemmän alkoholia tai ainakin pysyä kotona.)

"Poliisi kehottaa naisia varomaan yöllä humalassa toikkarointia."

"Heidän mielestään naiset voisivat tehdä paljon turvallisuutensa hyväksi välttämällä tolkutonta juomista." – Näitä puhekielisiä ilmaisuja käytetään vain naisista.

Merkitsevä on myös verbin *huoata* valinta varsinaisen jutun ensimmäisessä virkkeessä: *"'Kunpa naiset huolehtisivat yhtä hyvin itsestään kuin kännykästä ja käsilaukusta', huokaavat raiskauksia ja muita seksuaalirikoksia tutkivat poliisit."* Katarina Wartiovaaran (1991) mukaan johtolauseen (= "poliisit huokaavat") predikaatinvalinta ohjaa lainauksen sisällön merkityksen määräytymistä ja ikään kuin merkitsee lainauksen eri tavalla.

"Nainen kaipaa juttuseuraa, mies haluaa seksikumppanin."

Seksismipuhetapa ilmenee myös lähdekritiikin puuttumisena ja erityisesti raiskauksen stereotyyppit täyttävissä yhteyksissä. Myös lähteet ja heidän saamansa puheäännet asettuvat eriarvoiseen asemaan. Tämä näkyy esimerkiksi 1. jutussa seuraavasti:

"On tavallista, ettei uhri muista mitään epäilemänsä raiskauksen tai seksuaalisen hyväksikäytön yksityiskohdista, ajasta, paikasta ja tekijästä." Tässä turvaututaan lähteenä poliisiin. Samalla aukeamalla oli toinen juttu, jonka lähteenä on raiskauskriisikeskus Tukinaisen raportti ja jonka mukaan ensinnäkin uhri ja raiskaaja useimmiten tuntevat toisensa ja toiseksi vain murto-osa raiskauksista ilmoitetaan poliisille. Tällöin poliisin otos ei edes ole millään tavalla edustava.

"Miesten ja naisten erilaisuus on edelleen tosiseikka, jota ei pidä unohtaa." Onko poliisi todellakin johtava auktoriteetti esittämään tällaisia yhteiskuntapoliittisia kokonaisarvioita? Sana "edelleen" myös implikoi, että tätä "tosiseikkaa" olisi aktiivisesti työnnetty unohduksiin. Viitataan tässä esimerkiksi 90-luvun loppupuolella lisääntyneeseen keskusteluun raiskauksesta? Tai viereisen jutun käsittelemään Tukinaisen raporttiin, jonka mukaan suurin osa raiskauksista tapahtuu ilman alkoholin vaikutusta uhrin tai tekijän kotona? Sanan "tosiseikka" käyttäminen edustaa myös faktuaalistamisstrategiaa (Juhila 1993), nimeämisen monopolin haluttuunottoa ja vallankäyttöä puhtaimmillaan.

"Nainen kaipaa juttuseuraa, mies haluaa seksikumppanin." Mihin lähteeseen ja perusteluihin Helsingin Sanomat pohjaa tämän vaihtoehdottoman totuuden?

"Humalassa viestit haluista ja toiveista menevät helposti ristikkäin." Tämäkaltaisen mutkien suoraksi vetäminen ei ole asiallista journalismia.

"Useimmiten raiskaukseen syllistynyt on humalassa ja katuun tekoaan jälkepäin. Tolkutonkaan humalatali ei silti lievennä teon rikosoikeudellisia seurauksia." Tämä tieto on täysin ristiriidassa esim. Maarit Sulavuoren (1992) haastattelututkimuksen kanssa.

Jälkimmäisin kohta ilmentää myös toista seksismipuhetapaan niputtamaani "sattumaa": epätarkkojen väittämien lisäksi myös ristiriitaisia kohtia esiintyy eniten raiskauksen annettuna ottavissa ja uhriin kielteisesti suhtautuvissa tekstinpät-kissä.

Diskurssianalyysi: käyttäjän kokemuksia

Määritelmä diskurssianalyysistä ”työkalupakkina, joka jokaisen tutkijan on itse koottava”, on enemmän kuin osuva. Diskurssianalyysin aakkosissa sekä Faircloughin teoksissa esiteltävistä keinoista pystyin soveltamaan tässä työssä vain osaa. Myös vanhemmilta tutkijoilta on lähes toivotonta yrittää nyhtää suoria ohjeita diskurssianalyysin tekoon, tai ne ovat juuri yhtä ympäröiväisiä kuin tämän kappaleen alussa lainaamani.

Jokisen ja Juhilan (1993) hegemonian etsimiseen tarkoitettut strategiat eivät tässä tutkimuksessa toimineet suoraan. Esimerkiksi kvantifiointiksi on uutistekstin analyysissa helppo leimata kaikki jollakin tapaa määrään viittaavat ja faktuaalistamiseksi taas kaikki totena esitettävä, erityisesti sellainen johon tutkija itse suhtautuu epäluuloisesti. Hegemonisen diskurssin käsite sen sijaan oli loistava ja hyvinkin käyttökelpoinen. Itse diskurssi vain oli helpompi löytää muin keinoin kuin tutkijoiden esittelemän.

Norman Fairclough ei myöskään ole kovin täyteläinen tekstianalyysin esikuvana. Hänen ajatuksensa ovat mielenkiintoisia mutta hieman hankalasti sovellettavissa. Esimerkiksi puheäännet olivat tässä aineistossa niukkoja ja paikoin myös hankalasti eroteltavissa ns. ”varsinaisesta” tekstistä. Faircloughin menetelmiä vaivaa myös, ainakin muuhun mediaan kuin televisioon sovellettuna, tietty ylimalkaisuus. Ainakaan niiden soveltamiseen ei anneta selkeitä ohjeita ja perusteluja.

Faircloughin ideologiset seuraukset sen sijaan ovat loistava näkökulma diskursseihin. Niitä oli myös tässä työssä hedelmällistä tarkastella kahdella eri tasolla ja kahdessa eri vaiheessa: ensinnäkin kunkin jutun (oletettavia) ideologisia seurauksia ja toiseksi kaikkien juttujen kokonaisuuden ideologisia seurauksia. Myös alkuoletusten idea auttoi hahmottamaan diskursseja. Sukupuolen representaation havaitsin useimmissa jutuissa olevan suora ideologinen kutsu. Hyödyllinen oli myös Faircloughin näkemys yksittäisten valintojen merkityksestä diskurssin rakentajana. Näiden valintojen analyysi kielentutkimuksen avulla tuottikin tulosta. Se oli olennaista siksi, että diskurssit usein syntyvät juuri pienten valintojen tuloksina. Diskurssit ovat myös ehdottoman kontekstisidonnaisia ja syntyvät yhteydessä ympäröivän tekstin / tekstien merkityksiin.

Tulosten pohdintaa

Oman aineistoni eli Helsingin Sanomien 16 jutun ja toisaalta aikaisemman tutkimuksen tarkastelu tuotti yhteneväisiä tuloksia. Molemmissa korostuu ensinnäkin päällekkäusraiskauksen stereotyyppi ja alkuoletus, sekä määrällisesti että laadullisesti.

Raiskaaja hyvänä vihollisena

Norman Fairclough (1997) esittää yhdeksi diskurssianalyysin työkaluksi ajatuksen tekstin esittämistä ideologisen kutsusta tulkita se tietyn stereotypian mukaan. Tekstit olettavat lukijan dekodaaavan tekstin tietyllä tavalla, kääntävän implisiittisen eksplisiittiseksi. Fairclough painottaa tällaisen stereotyyppisen representaation ideologisia seurauksia: esittämällä tapahtumat fatalistisesti ja ei-kenenkään toimina ylläpidetään vallitsevia valtasuhteita.

Tämä tarkastelutapa oli mielestäni erityisen hedelmällinen todellinen raiskaus-puhetavan kohdalla, jossa meidät tavalliset ihmiset etäännytetään täysin raiskauksesta ja raiskaajista; rakennetaan Meidän ja Niiden kategoria, jotka eivät kohtaa.

Tämä dikotomia tarjoilee raiskaajat hopealautasella samankaltaiseksi hyväksi viholliseksi kuin esimerkiksi kannabiksen (Christie et al. 1986). Tämä vihollinen myös merkitsee yhteiskunnan rajoja yhteneväisesti Stuart Hallin ajatusten kanssa ja auttaa pitämään yllä konsensusta. Väkivaltaisten himoraiskaajien vastaiseen rintamaan on helppo liittyä.

Stereotyypiset, todellinen raiskaus -puhetavan dominoivat tekstit toteuttavat hyvin myös Jack Katzin näkemystä rikosuutisten seuraamisesta jokapäiväisen maailman hahmottamisen työkaluna ja suorastaan välttämättömyytenä yhteiskunnan ja yksilön itsemäärittelykselle. Täysi-ikäisiin naisiin kohdistuvasta seksuaalisesta väkivallasta kertovat uutiset auttavat "normaaleja miehiä" määrittämään omaa identiteettiään ja sukupuolirooliaan. Niiden omalle toiminnalle asettamat rajat ovat turvallisen väljät ja ennallaan, sillä ne reprodusoivat jakoa Meihin ja Niihin.

Seksuaalirikokset itsemäärittelyksen välineenä

Dikotomia toimii myös toiseen suuntaan. Aineistossa hegemonisen aseman saavien puhetapojen naiskuva on hyvin kielteinen. Raiskaus uutisissa voidaan Stuart Hallin ajatukselle uskollisesti (1978, 66) heittää leirin ulkopuolelle uhri, mikäli tapaus ei täytä ns. todellisten raiskaustapausten ehtoja. Myös Katzin itsemäärittely toimii vain tätä dikotomiaa ilmentävissä tapauksissa.

Tällaisilla dikotomioilla voidaan nähdä laajempiakin seurauksia. Tällaisessa seksuaalirikollisten jakamisessa meihin ja muihin, Meihin ja Toiseen sivuutetaan tietysti täysin seksuaalisesta väkivallasta viimeisten vuosikymmenten aikana kerätty tieto, jota esitellään myös tutkimusaineistoni jutuissa. Feminismin mukanaan tuomien asenne- ja lainmuutosten myötä on opittu suhtautumaan myönteisemmin, armollisemmin ja ennen kaikkea oikeudenmukaisemmin päällekkäusraiskauksen "viattomaan" uhriin. Seksuaalisen väkivallan kitkeminen on kuitenkin mahdotonta, mikäli sitä koskevaa tietoa kieltäydytään käsittelemästä.

Tämä jako ja sen ylläpitäminen estää myös rakentavan keskustelun seksuaalisesta väkivallasta. Se tyrehtyy helposti kategorisoiviin lausuntoihin, joilla ns. normaalit miehet tekevät pesäeron poikkeaviin eli Toisiin. Suurin osa paheksuu raiskausta (todellinen raiskaus -puhetavan mukaisesti) mutta sukupuoliyhdyntään painostamista ei nähdä naisen seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavana vaan ennemminkin parisuhteen sisäisen dynamiikan seurauksena. Tämän dikotomian toimimattomuudesta tarjoaa esimerkkejä mm. psykiatri Nicholas Groth, jonka tutkimusotoksen raiskaajien psykologinen profiili oli lähempänä normaalia kuin muilla rikollisilla (1980). Myös Punnonen käsittelee tätä ongelmaa tutkielmassaan raiskatuksi tulleiden naisten kokemuksista (1999).

Stereotyypisyyden lisäksi sukupuolen representaatio on hämmästyttävän identtinen. Soothill & Walbyn (1991) aineistossa esiintyy mm. ajatus vastustamattomista ja toisaalta aina saatavilla olevista naisista, jotka representoidaan myös minun aineistossani. Myös heidän aineistossaan ongelma ovat naiset eivätkä miehet: Naiset joko viettelevät viattomia miehiä tai syyttävät näitä valheellisesti. Naiset menevät väärin paikkoihin väärään aikaan. Naiset ovat vastustamattomia ja miehet kykenemättömiä kontrolloimaan seksuaalisia impulssejaan, mikä legitimoivat kätävästi miehisestä väkivallasta. Näin myös monet minun aineistoni jutut representoivat raiskauksen ja sen uhrin.

Usein ajatellaan, että naiset suhtautuvat empaattisemmin ja myönteisemmin raiskauksen uhreihin kuin miehet (esim. Benedict 1992). Helen Benedict on tutkinut tätä omissa aineistossaan ja todennut, ettei tämä oletus näy ainakaan nais-toimittajien tavassa kirjoittaa juttuja raiskauksista. Pikemminkin naiset saattoivat kohdella uhreja enemmän kaltoin kuin miestoimittajat, koska he omien sanojen-

sa mukaan halusivat vakuuttaa sekä kollegansa että lukijat omasta sukupuoli-puolueettomuudestaan. (Benedict 1992.) Omassa aineistossani en ole tutkinut tätä systemaattisesti, mutta esimerkiksi tässä artikkelissa käyttämäni esimerkkijutut ovat molemmat naisten kirjoittamia. Tästä voisi Katzin itsemäärittelyteorian pohjalta päätellä, että yhtä lailla naiset haluavat pitää yllä stereotyyppettä ja dikotomiaa. Seksuaalinen väkivalta on pelottavaa, traumatisoivaa ja stigmatisoivaa. On luonnollista, että sen mahdollisuuden haluaa etäännyttää mahdollisimman kauas itsestä.

Systeminen misogynia

Totesin aikaisemmin, että väkivaltarikokset ovat uutisoinnin kärkipäässä, etenkin jos ne ovat raakoja. (esim. Katz 1987, Dahlgren 1987.) Mistä tämä poikkeava suhtautuminen raiskaukseen sitten johtuu? Yhdysvaltalainen Marian Meyers (1997) on yhdistänyt kiinnostavalla tavalla rikoksen ja poikkeavuuden määrittelyn naisiin kohdistuvan väkivallan uutisointiin.

Meyersin tutkimusaineisto on peräisin lehdistä ja paikallistelevisiosta ja sisältää raiskauksia, tavanomaisia pahoinpitelyjä, perheväkivaltatapauksia, vaimon surmia ja naisten onnistuneesta itsepuolustuksesta kertovia uutisia. Meyersin diskursianalyttiset löydöt ovat hätkähdyttävän samankaltaisia raiskausuutisoinnin kanssa: selitykseksi tarjotaan esimerkiksi vaimonsa surmanneen miehen häiriintynyttä persoonallisuutta, mustasukkaisuutta ja surmatun naisen provokaatiota. Muita raiskausjuttujen uutisoinnin kanssa samankaltaisia piirteitä ovat Meyersin mukaan rajojen asettaminen naisten käyttäytymiselle, naisten representaatio haavoittuvina ja miesten suojelua tarvitsevinä ja uhrien jakaminen madonna ja huora -dikotomian mukaisesti syyllisiin ja syyttömiin. Raiskausuutisoinnin tavoin lehdet rankaisevat väkivallan uhreiksi joutuneita naisia esittämällä naiiviuden, tyhmyyden ja varomattomuuden osasyiksi heidän joutumiselleen rikoksen uhriksi. Uutisointi esittää aina syyksi psykopatologian, ei seksismiä. (Meyers 1997.)

Meyers käyttää tämänkaltaisen uutisoinnin ideologisista syistä käsitettä ”systeminen misogynia”. Hän arvosteleeekin Hallia, Katzia ja Ericson et al:ia siitä, etteivät he nähneet eroa naisiin ja miehiin kohdistuvassa väkivallassa ja sen representaatiossa. Tästä on seurauksena se, että nämä teoriat eivät päde missään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa käsittelevässä representaatiossa. Meyersin kokonaisnäkemys uutisoinnista naisista on, että se on ”miehisen näkökulman tuote, joka vahvistaa stereotyyppettä ja myyttejä naisista sekä naurunalaistaa ja trivialisoi heidän tarpeensa ja huolenaiheensa”. (Meyers 1997.) Meyers siis laajentaa Benedictin ja Soothill & Walbyn teorian koskemaan kaiken naisiin kohdistuvan väkivallan uutisointia.

Seksuaalirikoksista kirjoitetut jutut siis poikkeavat muita väkivaltarikoksia käsittelevistä jutuista. Myöskään niiden tutkiminen samoin lähestymistavoin ei ole mahdollista. Seksuaalirikosten uutisointi ei kuitenkaan tyhjenny pelkästään rikosten luonteeseen. Jatkotutkimuksessa olisikin hedelmällistä tarttua muunkin kaltaiseen naisia koskevaan väkivaltaan ja analysoida sitä systeemisen misogynian käsitteen kautta. Sukupuolella on väliä.

Viitteet

- 1 Käytän käsitettä 'uutisointi' suomenkielisenä vastikkeena englanninkieliselle sanalle 'coverage'. Se ei siis tässä tekstissä kata pelkkiä uutisia vaan myös muut juttutyypit.
- 2 Vrt. poliisimurhien aiheuttama mediakohu Suomessa lokakuussa 1997 ja Ruotsissa toukokuussa 1999.

Aineisto

- 1 esimerkkijuttu: "Viina on mukana lähes kaikissa raiskauksissa: Poliisi kehottaa naisia varomaan yöllä humalassa toikkarointia". Merja Ojansivun haastattelujuttu Helsingin Sanomien kotimaan osastolla, 28.6.1999. HS:n verkkoarkistossa osoitteessa www2.helsinginsanomat.fi/hakukone/arkisto.asp?artid=990628ko17
- 2 esimerkkijuttu: "Miehiäkin sietää varoittaa". Arja Leppäsen kommentaari Merkintöjä-palstalla, 5.7.1999. HS:n verkkoarkistossa osoitteessa www2.helsinginsanomat.fi/hakukone/arkisto.asp?artid=990705aj00

Kirjallisuus

- Benedict, Helen (1992)
Virgin or vamp? How the Press Covers Sex Crimes. New York: Oxford UP.
- Brownmiller, Susan (1975)
Against Our Will: Men, Women and Rape. New York: Simon and Schuster.
- Carter, Cynthia (1997)
When the 'extraordinary' becomes 'ordinary': Everyday news of sexual violence. Teoksessa Carter, Cynthia - Branston, Gill - Allan, Stuart: News, Gender and Power. London/New York: Routledge, sivut 219-232.
- Chermak, Steven M. (1995)
Victims in the News: crime and the American news media. Boulder: Westview Press.
- Christie, Niels & Bruun, Kettil (1986)
Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikka Pohjolassa. Espoo: Weilin&Göös.
- Dahlgren, Peter (1987)
Pressens bild av brottsligheten. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Dahlgren, Peter (1988)
Crime News: The Fascination of the Mundane. European Journal of Communication, vol. 3 (1988), sivut 189-206.
- Ericson, Richard V. & Baranek, Patricia M. & Chan, Janet B. L. (1987)
Visualizing Deviance: A Study of News Organization.
- Ericson, Richard V. & Baranek, Patricia M. & Chan, Janet B. L. (1989)
Negotiating Control: A Study of News Sources. Toronto: University of Toronto Press.
- Ericson, Richard V. & Baranek, Patricia M. & Chan, Janet B. L. (1991)
Representing Order: Crime, Law, and Justice in the News Media. Buckingham/Milton Keynes: Open University Press.
- Estrich, Susan (1987)
Real Rape. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Fairclough, Norman (1997)
Miten media puhuu. Tampere: Vastapaino.
- Griffin, Susan (1971)
Rape - the All-American Crime. Teoksessa Chappell, Duncan & Geis, Robley & Geis, Gilbert (toim.): Forcible Rape. The Crime, the Victim, and the Offender. New York: Columbia University Press, sivut 47-66.
- Groth, Nicholas A. & Burgess, Ann Wolbert (1980)
Male Rape: Offenders and Victims. American Journal of Psychiatry 137, vol.137, no. 7, sivut 806-810.
- Hall, Stuart & Critcher, C & Jefferson, T & Clarke, J & Roberts, B (1978)
Policing the Crisis: Mugging, the state and law-and-order. Houndmills: MacMillan Education.
- Heiskanen, Markku ja Piispa, Minna (1998)
Usko, toivo, harkkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Sarja Oikeus, 1998:12.
- Jokinen, Arja ja Juhila, Kirsi (1993)
Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, sivut 75-108.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993b)
Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, sivut 17-47.
- Juhila, Kirsi (1993)
Miten tarinasta tulee tosi? Faktuaalistamisstrategiat viranomaispuheessa. Teoksessa Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, sivut 151-188.
- Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993)
Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.

- Katz, Jack (1987)
What Makes Crime News? Media, Culture and Society. Vol. 9, no 1. January 1987, sivut 47-76.
- Koss, M.P. & Dinero, T.E. & Seibel, C.A. & Cox S.L. (1988)
Stranger and Acquaintance Rape: Are there differences in the victim's experience? Psychology of Women Quarterly, 1988, 12, sivut 1-24.
- Lotz, Roy Edward (1991)
Crime and the American press. New York: Praeger.
- MacKinnon, Catharine A. (1983)
Feminism, Marxism, Method, and the State: Toward Feminist Jurisprudence. Signs 1983, vol.8, no.4, sivut 635-655.
- MacKinnon, Catharine A. (1987)
Feminism unmodified. Discourses on Life and Law. Harvard: Harvard University Press.
- Meyers, Marian (1994)
News of Battering. Journal of Communication 1994, vol. 44, no. 2, sivut 47-63.
- Meyers, Marian (1997)
News Coverage of Violence Against Women. Engendering Blame. Thousand Oaks/London: SAGE.
- Muehlenhard, Charlene L. & Danoff-Burg, Sharon & Powch, Irene G. (1996)
Is Rape Sex or Violence? Conceptual Issues and Implications. Teoksessa Buss, David M. & Malamuth, Neil M. (toim.): Sex, Power, Conflict. Evolutionary and Feminist Perspectives. New York/Oxford, Oxford University Press, sivut 119-137.
- Mäkelä, Anna (2000)
"Älä lähde yksin humalassa hoipertelemaan." Raiskaus uutisena Helsingin Sanomissa 1996-1999. Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen pro gradu -tutkielma. Julkaisija STAKES (tulossa).
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku (2000)
Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. SVT & Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, Oikeus 2000:14.
- Poliisin tietoon tullut rikollisuus (1998)
SVT, Oikeus 1999:5. Tilastokeskus
- Pollari, Päivi (1994)
Raiskaus sukupuolisen väkivallan muotona. Teoksessa Heinämaa, Sara - Näre, Sari (toim.), Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Helsinki: Gaudeamus, sivut 79-91.
- Punnonen, Varpu (1999)
"Ymmärrä ei kukaan. Eivät miehet eivätkä naiset." Raiskattu nainen tiellä kohti selviytymistä. Pro gradu Helsingin yliopiston sosiologian laitokselle.
- Raijas, Riitta ja Repo, Taina (toim.) (1999)
Raiskauskriisikeskus Tukinainen -projekti 1993-1998. Projektin loppuraportti. Helsinki: Stakes, sarja Aiheita 25/99.
- Ronkainen, Suvii (1998)
Sukupuolittunut väkivalta ja sen tutkimus Suomessa. Tasa-arvotoimisto, Naistutkimusraportteja 2/98.
- Russell, Diana E.H. (1975)
The Politics of Rape. The Victim's Perspective. New York: Stein and Day.
- Russell, Diana E.H. (1982)
Rape in Marriage. New York: MacMillan Publishing Co.
- Ryan, Kathryn M. (1988)
Rape and Seduction Scripts. Psychology of Women Quarterly, 1988, no.12, sivut 237-245.
- Schlesinger, Phillip & Tumber, Howard (1994)
Reporting Crime. The Media Politics of Criminal Justice. Oxford: Clarendon Press.
- Sheley, Joseph F. & Ashkins, Cindy D. (1981)
Crime, Crime News, and Crime Views. Public Opinion Quarterly Vol.45, sivut 492-506.
- Soothill, Keith & Walby, Sylvia (1991)
Sex crime in the news. London, Routledge.
- Sulavuori, Maarit (1992)
Piinapenkki: naisnäkökulma raiskausten oikeusprosessikäsitteilyyn. Tampere: Tampereen yliopisto, yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, naistutkimusyksikkö. Julkaisuja, sarja N:5.
- Söderlund, Anna-Jeanne (1999)
Stoppa pedofilerna! Hur en god fiende konstrueras I massmedierna. Pro gradu -tutkielma Helsingin yliopiston viestinnän laitokselle.
- Wartiovaara, Katarina (1991)
Uutinenko neutraali? Teoksessa Holli, Anne Maria - Wartiovaara, Katarina (toim.), Kortti puhuu. Selvityksiä Tupolev-keskustelusta lehdistössä. STM, tasa-arvojulkaisuja. Sarja A: tutkimuksia. 1/1991.